

independència, 2001), entre d'altres, Ginebra afirma que liberalisme politico-cultural i nacionalisme no tenen per què considerar-se visions excloents de la vida en comunitat. Ans al contrari, de la mateixa manera que és possible identificar l'existència històrica d'un nacionalisme tradicionalista i conservador també es podria trobar un nacionalisme capaç de complementar la defensa de la pròpia identitat lingüística o cultural amb la idea de ciutadania i amb principis com el de respecte per les minories. L'original aportació lingüística i política de Rovira i Virgili, precisament, en seria una prova concloent.

Aquesta ressenya no és el lloc per debatre la conclusió de Ginebra. Tampoc no ho és per discutir de manera abstracta si el liberalisme progressista de Rovira es troba més a prop del nacionalisme que d'un catalanisme capaç d'inserir el reconeixement de la realitat nacional dins d'un esquema de caire federal. Després de tot, es tracta d'una qüestió que, com queda provat en aquest excel·lent treball, no afecta el fons d'un ideari —el de Rovira— construït a partir no tant de doctrinarismes apriorístics com de l'atenta observació de la realitat política.

Elvira Riera Gil, **Ètica política i diversitat lingüística. Per una política lingüística responsable**. Barcelona: Escola d'Administració Pública de Catalunya, 2008, coll. Papers de Recerca, 11, 168 pàg. ISBN: 978-84-393-7716-0

Jordi Argelaguet*

Fruit d'una memòria de grau feta en el marc d'un mestratge organitzat per l'Escola d'Administració Pública de Catalunya, Elvira Riera n'expandeix els continguts i ens presenta aquesta publicació, en la qual reflexiona sobre les bases que, des de la filosofia política, poden servir per legitimar una determinada política lingüística, en aquest cas, la que pretén fer l'actual Govern de la Generalitat de Catalunya, presidit pel M. H. senyor José Montilla.

Riera és un bon exemple d'aquelles persones que, estant implicades en el procés de la posada en pràctica d'una determinada política pública, fan un esforç més que lloable per reflexionar sobre allò que és la seva activitat professional. D'una manera prou rigorosa, aquestes persones s'interroguen sobre la seva activitat i les seves conseqüències. Encara que només fos per això, aquest llibre

* Jordi Argelaguet, professor titular de ciència política de la Universitat Autònoma de Barcelona.

ja és valuós: hi trobem un plantejament clar i honest sobre el present i el futur de la política lingüística de la mà d'una de les persones que hi té una alta responsabilitat política, si bé no absoluta.

L'autora aborda una qüestió altament polèmica arreu del món (i, en particular, a Catalunya), com és el règim lingüístic que ha de regular una societat on la diversitat lingüística va creixent i on hi ha el doble propòsit de preservar la viabilitat d'una llengua minoritzada com és el català i d'evitar que aquesta societat heterogènia llisqui cap a un conflicte més intens per raó dels usos de les llengües en contacte. Tanmateix, val a dir que no és gens clar que l'ordre d'aquests propòsits, per part del govern de Catalunya, sigui precisament aquest.

Riera s'enfronta decididament a preguntar-se quines han de ser les idees que generin legitimació a una determinada política lingüística, la que vol desplegar en els propers anys el Govern per al qual treballa i que té el suport d'una determinada majoria parlamentària. Però el treball de Riera no s'esgota aquí, sinó que va més enllà i, tot fent un repàs a algunes contribucions teòriques rellevants en aquest àmbit, va bastint una resposta ordenada i prou coherent que, al final, desemboca en l'exposició dels principis d'una política lingüística que l'autora qualifica de "responsable".

En aquest sentit, el propòsit del llibre i el resultat obtingut són congruents. D'una manera parsimoniosa, Riera va mostrant la seva argumentació, tot partint d'uns fonaments teòrics més generals, com tracta la teoria política normativa la diversitat cultural, passant per la concreció de la relació de la teoria política i la diversitat lingüística, i acabant en l'àmbit més proper a l'experiència personal i professional de l'autora, com és la política lingüística de la Generalitat de Catalunya.

En termes generals, la presentació de l'argumentació és prou acurada, alhora que estimulante, perquè obre molts interrogants i punts de controvèrsia. En efecte, només amb l'índex ja s'aprecia el recorregut del discurs i, també, el marc en el qual es mourà. Amb una forta voluntat d'escriure clar, l'autora desplega els seus raonaments al llarg de cinc grans blocs, tot incorporant, al final de cadascun d'aquests, un resum de les principals idees presentades i, també, discutides.

Entrant amb més detall a valorar els continguts del llibre, hom pot esmentar els elements que fan que aquest obra hagi de ser tinguda en compte, alhora que cal, a la vegada, assenyalar alguns aspectes que poden ser qüestionables.

L'autora parteix d'una reflexió que voluntàriament la inscriu en l'àmbit de la filosofia política, disciplina acadèmica germana de la ciència política. Sense necessitat d'entrar en un gran debat, és convenient que el lector tingui ben present que quan al llibre es parla de "teoria política", s'hi entén l'accepció de "teoria política normativa", és a dir, aquella que es desplega a l'entorn de la idea "d'allò que ha de ser", contràriament a la "teoria política positiva", que pretén fer generalitzacions a partir de l'empíria o, alternativament, a través de la deducció, plantejant teoremes la validació dels quals s'haurà de contrastar, també, amb la realitat efectiva de les coses.

Instal·lats en aquest context de la filosofia política, les regles del debat intel·lectual rau en avaluar la coherència en l'ús de les proposicions, però sempre hom podrà presentar-hi objeccions des del moment que estem, sobretot, en un terreny normatiu. Evidentment, l'autora és conscient de tot aquest debat i no el defuig. Des del mateix títol s'anuncia el propòsit del treball i la finalitat que té. En el combat d'idees que hi ha al voltant de la política lingüística, l'autora hi participa amb una argumentació prou ben travada en termes teòrics, però que ens diu relativament menys sobre la realitat empírica de la política lingüística de la Generalitat de Catalunya. L'autora pren partit i, com que no se n'amaga, tampoc no se la pot acusar, ni de lluny, d'estar plantejant un debat encobert. Al contrari, hi va directament.

Per tot plegat, si s'accepta aquesta premissa, el llibre es descabdella millor que no pas si hom hi vol llegir allò que no està escrit. És una reflexió honesta perquè es pregunta coses, perquè les respon i, a la vegada, força el lector a no empassar-s'ho sense més ni més. A la vegada, és una reflexió agosarada perquè al capdavant es tracta de legitimar una determinada presa de posició política que, com a tal, es pot debatre també políticament. I, per fer-ho, hom podria recórrer a l'instrumental que ens proporciona la ciència de la política.

Dit això, és clar que hi ha un cert biaix ideològic que, per segons quins lectors, podria restar valor a aquesta contribució. Tal és el cas de la insistència a parlar de "neoliberalisme" i "neoliberals", si tenim en compte que el prefix *neo-* té unes determinades connotacions pejoratives en àmbits concrets de les esquerres catalanes. O bé quan parla obertament d'una "teoria política progressista" (p. 123). O, fins i tot, quan assumeix, sense qüestionar-s'ho gens, que la mateixa diversitat lingüística és un valor o que el multiculturalisme és una aproximació normativa acceptable. El combat polític en què, de mica en mica, l'autora es va submergint és explícit en l'apartat on comenta determinades idees del debat, contraposant diverses opinions publicades de partits com

Ciutadans o el PP a «un discurs prou madur» i «innovador», encapçalat, entre d'altres, per persones que són, també, els seus caps polítics, com Joan Manuel Tresserras o Josep-Lluís Carod-Rovira. Així mateix, l'autora assumeix un plantejament ben polític quan sembla celebrar que hi hagi un discurs pluralista, i no un discurs sobiranista radical, que «no es pensa seriosament en una hipotètica Catalunya monolingüe i excloent, sinó que s'aposta de manera general pel model de la Catalunya plural, inclusiva i cohesionada socialment, per un nou paradigma social i cultural». Situats en aquest àmbit, el llibre obre les portes a fer-ne una valoració política.

Abans, però, d'entrar-hi, cal assenyalar alguns altres elements dignes de crítica. L'autora descabdella la seva argumentació basant-se en les aportacions d'uns quants autors, tot i que en resumeix bé les principals idees. Alguns d'ells són reconeguts especialistes, amb molt de prestigi acadèmic, mentre que d'altres no és exactament el cas, tot i que poden ser persones que hagin excel·lit en els àmbits que els són més propis. En aquest sentit, s'hi troba a faltar un apartat de referències bibliogràfiques més complet. Alguns autors (Manuel Castells, per exemple) són citats no per les seves obres més rellevants, sinó per resums d'aquestes. També en manquen d'altres (per exemple, Ferran Requejo, catedràtic de ciència política, ha fet moltes aportacions destacables que es podrien haver esmentat). De la mateixa manera, a Catalunya hi ha un seguit de juristes que també han fet treballs de primera magnitud sobre els aspectes jurídics de la llengua (en un sentit molt ampli) i que tampoc no han estat esmentats amb prou força (Antoni Milian o Jaume Vernet, per exemple). Finalment, en algun altre autor no se li treu tot el suc que el seu treball mereix (seria el cas d'Albert Branchadell). Així mateix, en aquest afany de recollir les aportacions d'altri tot comentant-les, arriba el moment que ja no queda clar qui està sostenint les afirmacions corresponents, si l'autora mateixa o els autors que comenta.

Un altre aspecte criticable és l'existència d'algunes afirmacions que caldria referenciar millor perquè puguin ser contrastades o, si més no, tinguin l'acompanyament de les evidències oportunes amb les notes a peu de pàgina corresponents (per exemple, que una part molt significativa de la població catalana està molt preocupada pel futur del català i les seves possibilitats de supervivència com a llengua; o bé que l'opinió pública mundial està a favor dels valors encarnats en els principis dels drets humans). Fins i tot, caldria aclarir què vol dir, parlant de Catalunya, *les llengües del territori*, en plural, quan, seguint el fil de l'argumentació, tal vegada potser correspondria l'ús del singular. En

aquesta mateixa llista d'inconvenients detectats, hi ha alguna afirmació que indueix a pensar que el cas belga no està prou ben documentat (per exemple, quan es diu que a Bèlgica hi ha més parlants d'àrab que de flamenc, p. 74; o que a Bèlgica hi ha un debat sobre la presència del flamenc a l'escola, p. 135).

Més enllà d'aquests elements més concrets, el llibre ofereix la possibilitat de debatre'l a partir de la seva argumentació més de fons, relativa a la gestió del multiculturalisme i el multilingüisme. Aquí s'hi troba a faltar, des d'una particular visió de la ciència política, una reflexió més clara sobre el paper de l'Estat i sobre el conflicte polític real, contundent, que hi ha en realitat. De fet, la política implica una lluita pel poder i, sovint, hi ha una dinàmica entre guanyadors i perdedors. L'existència del conflicte hauria d'haver aparegut d'una manera més clara i precisa, i això ens allunyaria de determinades tesis massa ancorades en la idea de la bondat humana. Per dir-ho ràpidament, no sé si el debat hauria de ser sobre el principi de la no-discriminació per raó de llengua o bé sobre en quina llengua s'ha de discriminar les persones en un determinat territori.

L'autora conclou el seu treball amb un intent de legitimar els plantejaments que en la política lingüística fa el Govern de la Generalitat, per bé que cal reiterar, de passada, que de polítiques lingüístiques se'n poden fer de molts tipus (diferents segons els objectius i els procediments). Es vol una «política lingüística responsable» que, tal com està plantejada, a banda d'obviar l'existència d'un conflicte real, es fonamenta en uns desitjos que, difícilment, seran realitat. Caldria retornar a una anàlisi més política, a partir de la realitat efectiva de les coses. Dit ben ràpidament, una determinada lectura de l'entorn, amb unes determinades ulleres, porta a una determinada definició del problema que els poders públics han de tractar. Per això, enfront de les dades contundents que a l'apèndix ens aporta l'autora i que haurien de posar en guàrdia més d'un dels partidaris de la defensa dels drets lingüístics dels catalanoparlants a Catalunya, el Govern de la Generalitat proposa com a campanya que «encomanem el català». Tota una visió del problema ben específica.

En conclusió, el llibre d'Elvira Riera té, per damunt de tot, dues grans virtuts, que són prou poderoses perquè sigui llegit. En primer lloc, perquè fa un repàs al debat que hi ha a la filosofia política sobre la multiculturalitat i el multilingüisme. En segon lloc, perquè permet entendre quines són —i quines no, per tant— les bases legitimadores de la política lingüística que el Govern de Catalunya vol fer aquests anys. Finalment, també cal afegir que l'aportació de Riera és rellevant perquè omple un buit. Malgrat l'interès que pot tenir la po-

lítica lingüística a Catalunya, no sovintegen gaire les reflexions d'aquest caire i aquest nivell. Per això, és una baula més d'aquest debat que fa anys que dura i que, tot ho indica així, en durarà encara molts més.

Josep Maria Puig Salellas (edició a cura d'Ester Franquesa i Lluís Jou),
Doble oficialitat i llengua pròpia: dues llengües i un territori.
Textos de Josep M. Puig Salellas [pròleg de Juan-José López Burniol].
 Madrid: Fundació Noguera/Marcial Pons, 2009, 446 pàg.
 ISBN 978-84-976-8552-8

Ismael E. Pitarch*

Comencem pel final. Si el tema i l'autor us mereixen interès, guanyeu temps i aneu de seguida a la llibreria a comprar el llibre, encomaneu-lo per Internet o busqueu-lo en alguna biblioteca, i si no el tenen, feu-lo comprar; no us en penedireu gens. Si us agrada dialogar, no només amb l'esplèndid pomell d'autors, afició per la qual us felicito i de la qual gens no voldria apartar-vos amb aquests balbucesos, tant de bo que no us penediu del que ara enceteu amb una cinquena veu.

El llibre s'incorpora de ple dret i amb excel·lència —i és el primer que cal dir— a l'esplèndida tradició jurídica i doctrinal bastida per savis notaris que han contrapuntejat les seues labors professionals amb l'estudi, assossegat, prudent, rigorós i carregat de realitat, del dret de la terra i de les seues persones, en un àmbit nou com és el dret lingüístic. Perquè és prou sabut que l'article 3 de la Constitució espanyola del 1978 i el correlatiu 3 de l'Estatut d'autonomia de Catalunya del 1979, amb els homòlegs dels estatuts d'autonomia de les altres comunitats amb llengua pròpia, introdueixen una nova qüestió jurídica en el dret espanyol: la regulació de l'oficialitat de les llengües i la consagració del principi de respecte i protecció de les que no són la castellana, hiperprotegida constitucionalment i civilment.

La recuperació de l'ús públic i oficial del català fou prioritària en l'agenda dels partits i les organitzacions socials a la Catalunya de la Transició. Així, no és estrany que ben prompte es plantegés l'estudi d'aquesta qüestió. El 1980, poc després de l'entrada en vigor de l'Estatut, la Càtedra Duran i Bas i els col·legis

* Ismael E. Pitarch, lletrat del Parlament de Catalunya i professor de la Universitat Pompeu Fabra.